

**6D021300 – «Лингвистика» мамандығы бойынша философия докторы
(PhD) дәрежесін алу үшін жазылған Ерсұлтанова Гаухардың
«Публицистикалық дискурстағы тілдік тұлға» атты
диссертациялық жұмысына**

АҢДАТПА

Жұмыстың жалпы сипаттамасы. Бүгінгі таңда қазақ тіл біліміндегі зерттеулер жанданып, когнитивті лингвистика, коммуникативті лингвистика, прагмалингвистика, т.с.с. жаңа парадигмаларға сәйкес дамып келеді. Тілдегі заңдылықтарды, нормалардың қалыптануын адаммен сабақтастыра, байланыстыра қараудың нәтижесінде антропоэзектік бағыттағы зерттеулер қалыптасқан тұжырымдарға жаңа қырынан қарауға мүмкіндік беріп отыр.

Публицистикалық дискурстағы тілдік тұлғаның орнын, маңызын айқындау үшін алдымен публицистикалық дискурстың негізгі (инвариант) белгілерін, басқа функционалдық стильдердегі дискурстардан айырмашылығын нақтылап алу қажет. Публицистикалық дискурс бірнеше қызмет атқарады:

- 1) ақпарат таратады, хабарлайды;
- 2) коммуникация орнатады;
- 3) болған оқиғаға баға беріп, экспрессивті қызмет атқарады;
- 4) оқырманын сендіріп, пікір қалыптастырады, яғни ықпал етеді.

Публицистикалық дискурстың негізгі міндеті – жаңалықты хабарлау, оларға түсініктеме беру, фактілер мен оқиғаларды бағалау. Осылайша, публицистикалық дискурста тілдің екі функциясы – ақпараттық (ақпарат беретін) және әсер ететін – жүзеге асады. Бұл – публицистикалық дискурстың ерекшелігі.

Публицистикалық дискурстың өзіндік ерекшеліктері:

- дәйекті болады (жеке атаулар, дата, статистикалық мәлімет, дәйексөздер пайдаланылады);
- ақпараттың нақтылығы, дәйектілігі, сала терминологиясын пайдаланып, фактілер егжей-тегжейлі сипатталады;
- қоғамдық-саяси лексика, стандарт, клише көп қолданылады;
- сөйлеу тіліне тән элементтермен қатар көркем айшықтар қолданылады.

Тілдік тұлғаның публицистикалық дискурсын зерттеуде тілдегі семиотикалық бірлік ретінде сөйленімге; тілдің синтагмалық тізбесіндегі сөздердің семиотикасы, тілден тыс семиотикалар жиынтығынан құралған

сөйленім бірлігі ретінде дискурсқа, оның ішінде публицистикалық дискурсқа ерекше мән беріледі.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Жаңа лингвистикалық парадигмада алдыңғы қатарға семантикалық тіл кеңістігін айқындайтын «тілдік тұлға» ұғымы басты орынға шықты. Когнитивтік зерттеулерде ақиқат және бейақиқат дүниеге қатысты көзқарасты қайта қарау қажет болып отыр. Бұл орайда тіл мәлімет беру мен мәлімет қабылдаудың когнитивтік жүйесі ретінде сипатталады. Антропоөзектік бағыттағы зерттеулерде тілдік тұлғаның өзіндік ерекшелігін, болмысын нақтылау үшін тілді концептуалды-құрылымдық тұрғыдан зерттеу қажет. Бұл орайда ғаламның тілдік бейнесі әлеуметтік-мәдени, идеологиялық, қоғамдық-саяси аспектіде қарастырылады. Тіл семиотика принципі тұрғысынан сипатталып, мәтіндегі бағалауыштық, мәдени, ұлттық, эмотивті мәнді бірліктерді зерттеуде пресуппозиция, прагматикаға ден қойыла бастады. Тілдік тұлғаның лингвокогнитивтік деңгейі автордың шығармашылық мәтіндегі (публицистикалық дискурс) сөздерге толық талдау жасауға, олардың мағыналық реңктерін айқындауға, тілдік бірліктердің автордың сөз саптауында қандай өзгерістерге ұшырайтынын, айшықтала бедерленуін, түрленуін көрсетуге мүмкіндік береді. Жұмыстың өзектілігін осы тұрғыдан негіздеуге болады.

Жұмысымызда тәуелсіздік алғаннан кейінгі ұлттық публицистикалық дискурстың тілдік тұлғалары ретінде Бекен Қайратұлы («Егемен Қазақстан»), Бауыржан Омаров («Ана тілі»), Нұртөре Жүсіп («Айқын»), т.с.с. журналистердің мақала-очерк, эсселерін талдауға негіз еттік. Бұл қаламгерлерді таңдап алуымыздың бірнеше себебі бар: біріншіден, үшеуі де тәуелсіздік алған жылдары өнімді еңбек етіп келе жатқан тұлғалар, екіншіден, үшеуінің де қаламы ұшталып, басқа журналистерге үлгі болатындай, төселген, өзіндік ойы, жазу мәнері қалыптасқан; үшіншіден, қаламгерлердің көтерген тақырыптары да ұқсайды, бір мәселені бәрі де сөз еткен. Бірақ әрқайсысы түрліше танытып, түрліше сипаттаған; төртіншіден, үшеуі де ана тілін, ұлттық ділді, ұлттың тарихын жетік меңгерген, элитарлық деңгейдегі тұлғалар; бесіншіден, үшеуі де – қатарлас, замандас адамдар. Осы уақытқа дейін Б.Қайратұлы, Н.Жүсіп, Б.Омаров сынды тілдік тұлғалардың публицистикалық дискурсы арнайы зерттеу нысаны болған емес. Сондықтан диссертациялық жұмысты осы бағыттағы алғашқы зерттеуге жатқызуға болады.

Зерттеу нысаны — жиынтық тілдік тұлға әрі бірегей тілдік тұлға ретінде сипатталатын Б.Қайратұлы, Н.Жүсіп, Б.Омаров сынды қаламгерлердің публицистикалық дискурсы.

Зерттеу пәні – публицистикалық дискурстағы тілдік тұлға.

Зерттеу жұмысының мақсаты – жеке тілдік тұлға мен жиынтық тілдік тұлғалардың публицистикалық дискурстарын талдай отырып, вербалды-семантикалық, лингвокогнитивтік, прагматикалық тұрғыдан сипаттау.

Зерттеу жұмысының міндеттері:

- публицистикалық дискурсты семиотикалық тұрғыдан сипаттап, ерекшелігін көрсету;
- тілдік тұлғаның қалыптасуына ықпал ететін түрткіжайттарды (факторларды) анықтау;
- тілдік тұлғалардың коммуникативті діттемін, аялық білімін, тәжірибесін, т.с.с. анықтау;
- жеке тілдік тұлға мен жиынтық тілдік тұлғаны прагматикалық тұрғыдан сипаттап, публицистикалық дискурстағы қызметін талдау;
- тілдік тұлғалардың концептосферасын анықтау;
- тілдік тұлғаның публицистикалық дискурсын лингвокогнитивтік тұрғыдан талдап, «Қазақ», «Қоғам», «Тұлға» концептілерінің когнитивтік модельдерін танымдық қырынан сипаттау;
- тілдік тұлғаның публицистикалық дискурсын жазарман тұрғысынан сипаттап, журналисті оқырманына әсер етуді көздейтін сөйленім әрекетінің субъектісі ретінде қарастыру.

Зерттеудің әдіснамалық негізіне жалпы тіл біліміндегі, қазақ тіл біліміндегі, журналистика салаларындағы ғалымдардың тілдік тұлға, дискурс, публицистикалық дискурсқа қатысты зерттеулері мен тұжырымдары алынды.

Зерттеу жұмысының әдістері. Зерттеу жұмысының мақсаты мен міндеттеріне сәйкес когнитивтік (концептуалдық), прагматикалық талдау, мәтінтанымдық талдау, синхрондық, диахрондық сипаттау, баяндау, жіктеу, жүйелеу, қорыту, компоненттік талдау әдісі, мәтіндік-контекстуалдық, эксперимент, бақылау әдістері қолданылды.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы:

- Публицистикалық дискурс семиотикалық тұрғыдан сипатталып, үш деңгейде – тілдік әлеует (нақты дереккөзден алынған ақпарат, білім); автордың коммуникативті діттемі; ықпал ету, сендіру тәсілдеріне сәйкес қолданылған тілдік бірлік ретінде қарастырылды.

- Қазақ тіл білімінде Б.Қайратұлы, Н.Жүсіп, Б.Омаров сынды журналистердің публицистикалық дискурстары алғаш рет жеке және жиынтық тілдік тұлға ретінде арнайы зерттеу нысанына алынып, тілдік тұлға ретінде қалыптасуына ықпал еткен түрткіжайттар (факторлар) анықталды, әрқайсысының идиостилі айқындалды.

- Тілдік тұлғаның публицистикалық дискурсы когнитивтік зерттеулерге негізделіп, журналистің таным деңгейі, аялық білімі, дискурсында тілдік құралдарды пайдалана білу деңгейі сарапталды.

- Тілдік тұлғаның публицистикалық дискурсы прагматикалық тұрғыдан сипатталып, қаламгердің ұстанымы, коммуникативті діттемі, мәтіндегі ойдың берілуі, дәйектердің жеткізілуі, т.с.с. көрсетілді.

- Публицистикалық дискурстарын талдау негізінде тілдік тұлғалардың концептосферасы анықталды.

- Тілдік тұлғалардың публицистикалық дискурсындағы негізгі құндылықтары айқындалып, «Қазақ», «Қоғам», «Тұлға» концептілерінің когнитивтік модельдері танымдық тұрғыда сипатталды.

- Тілдік тұлғаның публицистикалық дискурсы антропоэзектік ұстаным тұрғысынан зерттеліп, тілдік тұлға сөйленім әрекетінің субъектісі ретінде сипатталды.

Зерттеу жұмысының теориялық мәні. Зерттеудің нәтижелері мәтін лингвистикасы, журналистика, прагмалингвистика, когнитивті лингвистика, коммуникативті грамматика, функционалды стилистиканың теориялық және практикалық деңгейінің жетілуіне, дамуына үлес қосады.

Зерттеу жұмысының практикалық мәні. Зерттеу нәтижелерін қазақ әдеби тілінің тарихы, сөз мәдениеті, қазақ публицистикасының дамуы, қазақ терминологиясы мен сөзжасамы, антропоэзектілік, мәтін лингвистикасы, прагмалингвистика, когнитивті лингвистика, коммуникативті грамматика, функционалды стилистика, журналистика, т.с.с. бойынша арнайы курстар мен семинарларда, т.с.с. пайдалануға болады.

Қорғауға ұсынылатын тұжырымдар:

- Публицистің тілдік тұлғасы лингвистика мен журналистиканың тоғысуын қажет етеді әрі ол ұжымдық және жеке тілдік тұлғалардың публицистикалық концептілері негізінде ашылады.

- Жиынтық тілдік тұлғалардың публицистикалық дискурсы автор пікірінің ашықтығымен, баға берушілігімен, позициясының нақтылығымен ерекшеленетін, адресанттың прагматикалық ұстанымын жеткізетін, күрделі прагматикалық бірлік, оқырманға әсер ететін құрал болып табылады.

- Б.Қайратұлы, Н.Жүсіп, Б.Омаров сынды тілдік тұлғалар публицистикалық дискурсында ұлттық дүниетанымға негізделген концептілері арқылы оқырманға ықпал етуді мақсат еткен. Тілдік тұлғалардың публицистикалық дискурсын талдау арқылы әмбебап концептілердегі ғаламның тілдік бейнесін айқындауға болады.

- Тәуелсіздік алған кезеңдегі тілдік тұлғалардың публицистикалық дискурсындағы негізгі концептілер ретінде көрінетін «Қазақ», «Қоғам»,

«Тұлға» концептілері жағымды және жағымсыз мәнде сипатталған. Б.Қайратұлы, Н.Жүсіп, Б.Омаров сынды тілдік тұлғалардың публицистикалық дискурсынан тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңдегі тілдік тұлғалардың концептосферасын көруге болады. Тілдік тұлғалар замана жаршысы ретінде қоғамдағы өзекті мәселелерді көтерген, заманның озығы мен тозығын сөз етіп, қазақтың шынайы болмысын таныта білген, азаматтық ұстанымдарында ұлттық мүддені көздеген, елді имандылыққа, адамгершілікке үндеген.

- Тілдік тұлғалардың публицистикалық дискурсын лингвокогнитивтік, прагматикалық тұрғыдан зерттеу нәтижесінде қаламгерлердің коммуникативті діттемін, аялық білімін, дүниетанымын, тәжірибесін, тілдік санасын, т.с.с. айқындауға болады.

- Қазақ тілді публицистикалық дискурстағы тілдік тұлға өзіндік әлеуметтік қызмет атқаратын, қазақтың тілін, ділін, салт-дәстүрін меңгерген жиынтық тұлға болып табылады.

- Тілдік тұлғалардың публицистикалық дискурстағы сентенциялары қоғамды толғандырып жүрген көкейтесті мәселелерге арналған әрі қазақы дүниетанымға негізделіп, шариғат қағидаларына, паремия, Абай философиясына, ғұлама-ғалымдардың тұжырымдарына сәйкес түзілген.

Зерттеу жұмысының дереккөздері. Публицистикалық дискурстағы тілдік тұлғаның орнын, саяси-экономикалық, мәдени ақпаратты жеткізудегі, насихаттаудағы қызметін айқындау үшін шетелдік және отандық ғалымдардың еңбектері назарға алынды. Тілдік фактілерді жинақтап, талдау мақсатында қазақ тілді медиамәтіндер (негізінен «Егемен Қазақстан», «Ана тілі», «Айқын» газеттері) негізге алынды.

Зерттеу жұмысының жариялануы мен мақұлдануы. Диссертацияның мазмұны, тұжырымдары мен негізгі нәтижелері төменде көрсетілген конференциялар мен басылымдарда жарияланды:

1. Cognitive lingua-cultural methodology as a universal model for the formation of the language personality - Opcion. – Volume 34(87-2), 2018. – pp. 208-219.
2. Language personality in the context of journalism (mass media) - Journal of International Disciplinary Research. Relevant results and theoretical developments of science and research. Volume 9. 2019. – P. 90-96 ISB
3. Заманауи тіл біліміндегі тілдік тұлға ұғымы туралы түсінік, Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – (Астана, 2017) – №6 (50). – 89-92 бб.
4. Тілдік тұлға ұғымының қалыптасу тарихы- Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы – «Филология ғылымдары» сериясы. – (Алматы: 2017) – №3 (61). – 39-44 бб.
5. Тіл білімінде “тілдік тұлға” феноменін зерттеу дәстүрі - Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университетінің хабаршысы –

- филология ғылымдары сериясы. – Көкшетау: Ш. Уалиханов атындағы (КМУ, 2017). – №3. – 59-64 бб.
6. Дискурстағы тілдік тұлғаның үш түрлі (инициатор, адресант, адресат)-моделі. Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – (Астана, 2018) – №2 (57). – 74-80 бб.
 7. Публицистикалық дискурстағы тілдік тұлғаның статикалық және динамикалық сипаты - Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы – «Филология ғылымдары» сериясы. – (Алматы: 2020) – №1 (71). – 147-155 бб.
 8. «Тілдік тұлға» ұғымының құрылымдық мәні - А.Байтұрсынұлы мұрасы: зерттеу, жүйелеу және насихаттау: халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары - (Алматы, 2017) – 287-292 бб.
 9. Тілдік сана және тілдік тұлға (Language consciousness and language personality - Regional academy of management, European Scientific Foundation Institute of Innovation: Materials of the III International-Practical Conference «Quality management: search and solutions (Kuala Lumpur, 2017). – 458-462 p.
 10. Публицистикалық дискурстағы “ел” концептісінің когнитивті модельдері - XX ғасыр басындағы жазу реформасы: Телжан Шонанұлы мұрасы. Халықаралық ғылыми теориялық конференция материалдары - (Алматы, 2019) – 131-139 бб.
 11. Публицистикалық дискурстағы “ер” концептісінің когнитивті модельдері – Өркениеттің түп қазағы – жазу. Халықаралық ғылыми теориялық конференция материалдары - (Алматы, 2019) – 150-158 бб.

Зерттеу жұмысының құрылымы. Диссертациялық жұмыс кіріспе, үш бөлім, қорытынды, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады.

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискание степени доктора философии (PhD) по специальности 6D021300 – «Лингвистика», выполненной Ерсултановой Гаухар Тилеукабуловны на тему «Языковая личность в публицистическом дискурсе (на основе материалов современной казахской прессы)»

Общее описание работы. На сегодняшний день в области казахского языкознания в современной парадигме развиваются такие направления как когнитивная лингвистика, коммуникативная лингвистика, прагмалингвистика и т. д. В данной работе антропоцентрическая направленность исследования позволяет взглянуть на языковые нормы и закономерности языка через призму лингвистических концепций.

Для определения места и значения языковой личности в журналистском дискурсе, прежде всего, необходимо определить основные (инвариантные) особенности журналистского дискурса, их отличия от дискурсов других функциональных стилей. Журналистский дискурс выполняет несколько функций:

- 5) распространяет информацию, информирует общество;
- 6) устанавливает коммуникацию;
- 7) дает оценку событиям, выполняет экспрессивную функцию;
- 8) убеждает своего читателя, формирует мнение, т.е. имеет влияние.

Основная задача публицистического дискурса – сообщать новости, комментировать их, дать оценку фактам и событиям. Таким образом, в публицистическом дискурсе осуществляется две функции языка-информационная (информирующая) и влиятельная. Это особенности публицистического дискурса.

Особенности публицистического дискурса:

- является последовательным (используются отдельные названия, дата, статистические данные, цитаты);
- точность информации, последовательность, используя отраслевую терминологию, подробно описывает факты;
- часто используется общественно-политическая лексика, стандарты, клише;
- наряду с элементами разговорной речи используется художественный стиль.

Особое внимание уделяется дискурсу, в том числе публицистическому, как единице речи, состоящей из совокупности нелингвистической семиотики, семиотики слов в синтагматической системе языка.

Актуальность исследовательской темы. В новой лингвистической парадигме на первый план выдвигается понятие «языковая личность», определяющее семантическое пространство языка. В когнитивных исследованиях необходимо пересмотреть взгляд на реальный и ирреальный мир. В этом случае язык описывается как когнитивная система передачи и приема информации. В антропологических исследованиях необходимо изучать язык с концептуальной и структурной точки зрения, чтобы прояснить специфику и природу языковой личности. При этом языковой образ мироздания рассматривается в социокультурном, идеологическом, социально-политическом аспектах. Язык характеризуется введением в семантику общих принципов семиотики и при изучении оценочных, культурных, национальных, эмоциональных единиц в тексте стали обращать внимание на пресуппозицию, прагматику. Лингвокогнитивный уровень языковой личности позволяет автору провести полноценный анализ себя в творческом тексте (публицистическом дискурсе), определить их смысловые аспекты, увидеть, насколько языковые единицы подвержены изменениям в авторской самооценки. Актуальность работы основывается именно этими факторами.

В нашей работе за основу дискурсивных материалов взяты анализы статей, очерков и эссе Бекена Кайратулы («Егемен Казахстан»), Бауржана Омарова («Ана тілі»), Нурторе Жусуп («Айкын»), которые являются языковыми личностями национального журналистского дискурса. Причин для выбора этих писателей несколько: во-первых, все трое – это люди, которые являются ярким примером самоотверженного служения своему делу, во-вторых, все трое - журналисты, мастерски владеющие пером; в-третьих, темы, поднятые авторами, схожи, они поднимали одни и те же проблемы. Но каждый автор раскрывал и описывал проблемы по-своему; в-четвертых, все трое – элита нации, свободно владеющая родным языком, историей казахского народа; в-пятых, все трое - современники. До сих пор журналистский дискурс таких языковых личностей, как Б. Кайратулы, Н. Жусуп, Б. Омаров не был предметом специального исследования. Таким образом, диссертационную работу можно отнести к первым исследованиям в этой области.

Объектом исследования является публицистический дискурс таких журналистов, как Б. Кайратулы, Н. Жусуп, Б. Омаров, которые стали символом совокупной языковой личности и уникальной языковой личности.

Предмет исследования – языковая личность в публицистическом дискурсе.

Цель исследования – исследовать вербально-семантический, лингвокогнитивный, прагматический уровни журналистских дискурсов отдельных языковых личностей и совокупных языковых личностей.

Цели исследования:

- выявить семиотическое описание отдельных и совокупных языковых личностей и определить их значение в журналистском дискурсе;
- выявить факторы (факторы), способствующие формированию языковой личности;
- определить коммуникативные интенции, базовые знания, опыт и т. д. языковых личностей;
- определить концептосферу языковых личностей;
- провести лингвокогнитивный анализ публицистического дискурса языковой личности, классифицировать когнитивные модели концептов «казах», «общество», «личность» ;
- описать журналистский дискурс языковой личности с точки зрения писателя и рассматривать журналиста как субъекта речевой деятельности, направленной на воздействие на читателя.

Методологической основой исследования являются исследования и выводы ученых в области общего языкознания, казахского языкознания, журналистики, языковой личности, дискурса, публицистического дискурса.

Методы исследовательской работы. В зависимости от цели и задач исследовательской работы были применены когнитивный (концептуальный), прагматический анализ, анализ текста, синхронная, диахроническая интерпретация, повествование, классификация, систематизация, обобщение, методы эксперимента и контроля.

Научная новизна исследования:

- Публицистический дискурс был описан с семиотической точки зрения, на трех уровнях – 1) языковой потенциал (информация, знания, полученные из конкретного источника); 2) коммуникативная мотивация автора; 3) влияние, как языковая единица.

- В казахском языкознании впервые публицистические дискурсы журналистов Б. Кайратулы, Н.Жусуп, Б. Омаров, были взяты как объект специального исследования с точки зрения индивидуальной и совокупной

языковой личности, были определены факторы, влияющие на формирование языковой личности, определены идиостили авторов.

- Публицистический дискурс языковой личности основан на когнитивных исследованиях, проанализирован когнитивный уровень журналиста, фоновые знания, умение использовать языковые средства в дискурсе.

- Проанализирован публицистический дискурс языковой личности, в прагматическом плане, показан принцип писателя, способы коммуникативной мотивации, изложение мыслей в тексте, изложение аргументов и т. д.

- На основе анализа публицистических дискурсов выявлена концептосфера языковых личностей.

- Раскрыты основные ценности в публицистическом дискурсе языковых личностей, охарактеризованы когнитивные модели концептов «Қазақ», «Қоғам» «Тұлға».

- Публицистический дискурс языковой личности изучался с точки зрения антропогенной позиции, языковая личность характеризовалась как субъект речевой деятельности.

Теоретическая значимость исследования. Результаты исследования способствуют совершенствованию и развитию теоретического и практического уровня лингвистики текстов, журналистики, прагмалингвистики, когнитивной лингвистики, коммуникативной грамматики, функциональной лингвистики.

Практическая значимость исследования. Результаты исследования могут быть использованы в лекционных курсах по истории казахского литературного языка, культуре речи, развитию казахской журналистики, казахской терминологии, антропологии, лингвистике текста, прагмалингвистике, когнитивной лингвистике, при разработке спецкурсов и семинаров по функциональной, коммуникативной грамматике.

Основные результаты и заключения:

- Языковая личность публициста требует слияния лингвистики и журналистики и раскрывается на основе публицистических концептов совокупных и отдельных языковых личностей.

- Публицистический дискурс совокупных языковых личностей является сложной прагматической единицей, приводящей к прагматической истине адресанта, которая отличается открытостью, целостностью мнения автора, точностью его позиций, публицистический дискурс является средством, влияющим на читателя.

- Языковые личности как Б.Кайратулы, Н.Жусип, Б.Омаров в публицистическом дискурсе ставили цель повлиять на читателя посредством

концептов, основанных на национальном мировоззрении. Проанализировав публицистический дискурс языковых личностей, можно определить речевую гамму Вселенной в универсальных концептах.

- Концепты «Қазақ», «Қоғам», «Тұлға», выступающие в качестве ключевых концептов в публицистическом дискурсе языковых личностей показывают позитивное и негативное восприятие аксиологии данных концептов за период обретения независимости. На публицистическом дискурсе языковых личностей Б. Кайратулы, Н.Жусуп, Б. Омаров, можно увидеть концептосферу языковых личностей в период после обретения независимости. Языковые личности, как вестники времени, поднимали актуальные вопросы общества, рассказывали о прогрессе и пережитках времени, раскрывали истинную природу казахского народа, отстаивали национальные интересы в своих гражданских позициях, призывали страну к нравственности, человечности.

- В результате лингвокогнитивного, прагматического исследования публицистического дискурса языковых личностей можно определить коммуникативную интенцию, фонетические знания, мировоззрение, опыт, языковое сознание и т. д.

- Языковая личность в казахскоязычном публицистическом дискурсе представляет собой совокупную языковую личность, владеющую казахским языком, менталитетом, обычаями и традициями, выполняющая самостоятельную социальную деятельность.

- Сентенции языковых личностей в публицистическом дискурсе посвящены актуальным проблемам, волнующим общественность и основаны на казахском мировоззрении, сформулированы в соответствии с принципами шариата, паремии, философией Абая, утверждениями великих ученых.

Опубликование и апробация исследования. Были приняты во внимание труды зарубежных и отечественных ученых для определения роли языковой личности в журналистском дискурсе, ее роли в передаче и распространении социально-экономической и культурной информации. В целях сбора и анализа лингвистических фактов использовались казахскоязычные медиатексты (в основном газеты «Егемен Қазақстан», «Ана Тілі», «Айкын»).

Апробация и внедрение результатов исследования: Основные теоретические положения и выводы освещались: в докладах, выступлениях и сообщениях на международных и республиканских научных конференциях.

1. Cognitive lingua-cultural methodology as a universal model for the formation of the language personality - Opcion. – Volume 34(87-2), 2018. – pp. 208-219.

2. Language personality in the context of journalism (mass media) - Journal of International Disciplinary Research. Relevant results and theoretical developments of science and research. Volume 9. 2019. – P. 90-96 ISB

3. Заманауи тіл біліміндегі тілдік тұлға ұғымы туралы түсінік, Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – (Астана, 2017) – №6 (50). – 89-92 бб.

4. Тілдік тұлға ұғымының қалыптасу тарихы- Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы – «Филология ғылымдары» сериясы. – (Алматы: 2017) – №3 (61). – 39-44 бб.

5. Тіл білімінде “тілдік тұлға” феноменін зерттеу дәстүрі - Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университетінің хабаршысы – филология ғылымдары сериясы. – Көкшетау: Ш. Уалиханов атындағы (КМУ, 2017). – №3. – 59-64 бб.

6. Дискурстағы тілдік тұлғаның үш түрлі (инициатор, адресант, адресат)-моделі. Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – (Астана, 2018) – №2 (57). – 74-80 бб.

7. Публицистикалық дискурстағы тілдік тұлғаның статикалық және динамикалық сипаты - Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы – «Филология ғылымдары» сериясы. – (Алматы: 2020) – №1 (71). – 147-155 бб.

8. «Тілдік тұлға» ұғымының құрылымдық мәні - А. Байтұрсынұлы мұрасы: зерттеу, жүйелеу және насихаттау: халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары - (Алматы, 2017) – 287-292 бб.

9. Тілдік сана және тілдік тұлға (Language consciousness and language personality - Regional academy of management, European Scientific Foundation Institute of Innovation: Materials of the III International-Practical Conference «Quality management: search and solutions (Kuala Lumpur, 2017). – 458-462 p.

10. Публицистикалық дискурстағы “ел” концептісінің когнитивті модельдері - XX ғасыр басындағы жазу реформасы: Телжан Шонанұлы мұрасы. Халықаралық ғылыми теориялық конференция материалдары - (Алматы, 2019) – 131-139 бб.

11. Публицистикалық дискурстағы “ер” концептісінің когнитивті модельдері – Өркениеттің түп қазағы – жазу. Халықаралық ғылыми теориялық конференция материалдары - (Алматы, 2019) – 150-158 бб.

Структура диссертационного исследования. Диссертационная работа состоит из введения, трех глав, заключения и списка использованной литературы.

ANNOTATION
for dissertation to get the degree of Doctor of Philosophy (PhD)
on theme "Language personality in journalistic discourse"
(based on the materials of Modern Kazakh Press)
by Yersultanova Gaukhar Tleukabulovna
on specialty 6D021300 - "Linguistics"

General description of the research. Today, in the field of Kazakh linguistics in the modern paradigm, such areas as cognitive linguistics, communicative linguistics, pragmalinguistics, etc. are developing. In this work, the anthropocentric orientation of the study allows us to look at linguistic norms and patterns of language through the prism of linguistic concepts.

To determine the place and meaning of a language personality in journalistic discourse, first of all, it is necessary to determine the main (invariant) features of journalistic discourse, their differences from discourses of other functional styles. Journalistic discourse serves several functions:

- 1) disseminates information, informs the society;
- 2) establishes communication;
- 3) evaluates events, performs an expressive function;
- 4) convinces readers, forms an opinion, i.e. has an impact.

The main task of journalistic discourse is to report news, comment on them, evaluate facts and events. Thus, in the journalistic discourse, two functions of the language are carried out - informational (informing) and influential. These are the features of journalistic discourse.

Features of journalistic discourse:

- is consistent (names, date, statistical data, quotations are used);
- accuracy of information, consistency, using industry terminology, describes the facts in detail;
- socio-political lexicon, standards, clichés are often used;
- along with elements of colloquial speech, Belles-Lettres style is used.

Special attention is paid to discourse, including journalistic, as a unit of speech, consisting of a set of non-linguistic semiotics, semiotics of words in the syntagmatic system of language.

Relevance of the research topic. In the new linguistic paradigm, the concept of "language personality" is brought to the fore, which defines the semantic space of the language. In cognitive research, it is necessary to reconsider the view of the real and surreal world. In this case, language is described as a cognitive system for transmitting and receiving information.

In anthropological research, it is necessary to study language from a conceptual and structural point of view in order to clarify the specifics and nature of the language personality. In this case, the linguistic image of the universe is considered in socio-cultural, ideological, socio-political aspects. The language is characterized by the introduction into the semantics of the general principles of semiotics, and in the study of evaluative, cultural, national, emotional units in the text, they began to pay attention to presupposition and pragmatics. The linguocognitive level of the language personality allows the author to conduct a full analysis of himself in the creative text (journalistic discourse), to determine their semantic aspects, to see how linguistic units are subject to changes in the author's self-esteem. The relevance of the work is based precisely on these factors. In our work, discursive materials are based on analyzes of articles, scripts and essays by Beken Kairatuly ("Egemen Kazakhstan"), Baurzhan Omarov ("Ana tili"), Nurtore Zhusup ("Aikyn"), who are the language personalities of the national journalistic discourse. There are several reasons for choosing these writers: firstly, all three are people who are a vivid example of selfless service to their work, and secondly, all three are journalists who are masters (professional journalists); thirdly, the topics raised by the authors are similar, they raised the same problems. But each author revealed and described the problems in his own way; fourthly, all three are the elite of the nation, fluent in their native language, the history of the Kazakh people; fifth, all three are contemporaries. Until now, the journalistic discourse of such language personalities as B. Kairatuly, N. Zhusup, B. Omarov has not been the subject of any research. Thus, the dissertation work can be attributed to the first studies in this area.

The object of the research is the journalistic discourse of such journalists as B. Kairatuly, N. Zhusup, B. Omarov, who have become a symbol of an aggregate language personality and a unique language personality.

The subject of the research is the language personality in journalistic discourse.

The purpose of the research is to investigate the verbal-semantic, linguo-cognitive, pragmatic levels of journalistic discourses of individual language personalities and aggregate language personalities.

Research objectives:

- to reveal the semiotic description of individual and aggregate language personalities and to determine their meaning in journalistic discourse;
- to identify the factors (factors) that contribute to the formation of a language personality;
- to determine the communicative intentions, basic knowledge, experience, etc. of language personalities;

- to define the concept sphere of language personalities;
- to conduct a linguo-cognitive analysis of the journalistic discourse of a language personality, to classify the cognitive models of the concepts "Kazakh", "Kogam", "Tulga";
- describe the journalistic discourse of the language personality from the point of view of the writer and consider the journalist as a subject of speech activity aimed at influencing the readers.

The methodological basis of the study is the research and conclusions of scientists in the field of general linguistics, Kazakh linguistics, journalism, linguistic personality, discourse, publicistic discourse.

Research methods. Depending on the purpose and objectives of the research work, cognitive (conceptual), pragmatic analysis, text analysis, synchronous, diachronic interpretation, narration, classification, systematization, generalization, methods of experiment and control were applied.

Scientific novelty of the research:

- Journalistic discourse was described from a semiotic point of view, at three levels - 1) linguistic potential (information, knowledge obtained from a specific source); 2) communicative motivation of the author; 3) influence as a linguistic unit.

- In Kazakh linguistics, for the first time, the journalistic discourses of journalists B. Kairatuly, N. Zhusup, B. Omarov were taken as an object of special research from the point of view of the individual and aggregate linguistic personality, the factors influencing the formation of the linguistic personality were determined, the idiostyles of the authors were determined.

- The journalistic discourse of a language personality is based on cognitive research, the cognitive level of a journalist, background knowledge, and the ability to use linguistic means in discourse have been analyzed.

The journalistic discourse of the language personality is analyzed, in a pragmatic sense, the principle of the writer, the methods of communicative motivation, the presentation of thoughts in the text, the presentation of arguments, etc. are shown.

- Based on the analysis of journalistic discourses, the conceptual sphere of language personalities was revealed.

- The main values in the journalistic discourse of language personalities are revealed, the cognitive models of the concepts "Kazakh", "Kogam" "Tulga" are characterized.

- The journalistic discourse of a language personality was studied from the point of view of an anthropogenic position, a language personality was characterized as a subject of speech activity.

The theoretical significance of the study. The results of the research contribute to the improvement and development of the theoretical and practical level of text linguistics, journalism, pragmalinguistics, cognitive linguistics, communicative grammar, functional linguistics.

The practical significance of the study. The research results can be used in lecture courses on the history of the Kazakh literary language, the culture of speech, the development of Kazakh journalism, Kazakh terminology, anthropology, text linguistics, pragmalinguistics, cognitive linguistics, in the development of special courses and seminars on functional, communicative grammar.

Main results and conclusions:

The language personality of a journalist requires a fusion of linguistics and journalism and is revealed on the basis of publicistic concepts of aggregate and separate language personalities.

- Journalistic discourse of aggregate language personalities is a complex pragmatic unit that leads to the addressee's pragmatic truth, which is distinguished by openness, integrity of the author's opinion, accuracy of his positions, journalistic discourse is a means of influencing the reader.

- Language personalities such as B. Kairatuly, N. Zhusip, B. Omarov in journalistic discourse set the goal of influencing the reader through concepts based on the national worldview. Having analyzed the journalistic discourse of language personalities, it is possible to determine the speech scale of the Universe in universal concepts.

- The concepts "Kazakh", "Kogam", "Tulga", acting as key concepts in the journalistic discourse of language personalities, show a positive and negative perception of the axiology of these concepts during the period of independence. In the journalistic discourse of language personalities B. Kairatuly, N. Zhusup, B. Omarov, one can see the concept sphere of language personalities in the period after independence. – Language personalities, as messengers of the time, raised topical issues of society, talked about progress and remnants of the time, revealed the true nature of the Kazakh people, defended national interests in their civic positions, called on the country to morality and humanity.

- As a result of a linguo-cognitive, pragmatic study of the journalistic discourse of linguistic personalities, it is possible to determine the communicative intention, phonetic knowledge, worldview, experience, linguistic consciousness, etc.

- A language personality in the Kazakh-speaking journalistic discourse is an aggregate language personality who speaks Kazakh language, mentality, customs and traditions, and performs independent social activities.

- Sentences of language personalities in journalistic discourse are devoted to topical issues of concern to the public and are based on the Kazakh worldview, formulated

in accordance with the principles of shairs, paremia, Abai's philosophy, statements of great scientists.

Research publication and approbation. The works of foreign and domestic scientists were taken into account to determine the role of the language personality in journalistic discourse, its role in the transmission and dissemination of socio-economic and cultural information. For the purpose of collecting and analyzing linguistic facts, Kazakh-language media texts were used (mainly the newspapers "Egemen Kazakhstan", "Ana Tili", "Aikyn").

Approbation and implementation of research results: The main theoretical provisions and conclusions were highlighted: in articles and materials at international and scientific conferences.

1. Cognitive lingua-cultural methodology as a universal model for the formation of the language personality - Opcion. – Volume 34(87-2), 2018. – pp. 208-219.

2. Language personality in the context of journalism (mass media) - Journal of International Disciplinary Research. Relevant results and theoretical developments of science and research. Volume 9. 2019. – P. 90-96 ISB

3. Заманауи тіл біліміндегі тілдік тұлға ұғымы туралы түсінік, Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – (Астана, 2017) – №6 (50). – 89-92 бб.

4. Тілдік тұлға ұғымының қалыптасу тарихы- Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы – «Филология ғылымдары» сериясы. – (Алматы: 2017) – №3 (61). – 39-44 бб.

5. Тіл білімінде “тілдік тұлға” феноменін зерттеу дәстүрі - Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университетінің хабаршысы – филология ғылымдары сериясы. – Көкшетау: Ш. Уалиханов атындағы (КМУ, 2017). – №3. – 59-64 бб.

6. Дискурстағы тілдік тұлғаның үш түрлі (инициатор, адресант, адресат)-моделі. Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – (Астана, 2018) – №2 (57). – 74-80 бб.

7. Публицистикалық дискурстағы тілдік тұлғаның статикалық және динамикалық сипаты - Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы – «Филология ғылымдары» сериясы. – (Алматы: 2020) – №1 (71). – 147-155 бб.

8. «Тілдік тұлға» ұғымының құрылымдық мәні - А. Байтұрсынұлы мұрасы: зерттеу, жүйелеу және насихаттау: халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары - (Алматы, 2017) – 287-292 бб.

9. Тілдік сана және тілдік тұлға (Language consciousness and language personality - Regional academy of management, European Scientific Foundation Institute of Innovation: Materials of the III International-Practical Conference «Quality management: search and solutions (Kuala Lumpur, 2017). – 458-462 p.

10.Публицистикалық дискурстағы “ел” концептісінің когнитивті модельдері - XX ғасыр басындағы жазу реформасы: Телжан Шонанұлы мұрасы. Халықаралық ғылыми теориялық конференция материалдары - (Алматы, 2019) – 131-139 бб.

11.Публицистикалық дискурстағы “ер” концептісінің когнитивті модельдері – Өркениеттің түп қазағы – жазу. Халықаралық ғылыми теориялық конференция материалдары - (Алматы, 2019) – 150-158 бб.

The structure of the dissertation research. The dissertation work consists of an introduction, three chapters, a conclusion and a list of references.